

Ćwiczenia – seria X

Przygotował: J. Ciborowski

Treść: Transformacja Lorentza w zapisie macierzowym, analogia do macierzy obrotów, wykres Minkowskiego, składanie transformacji Lorentza, dodawanie prędkości, interwał czasoprzestrzenny, przyczynowość, względność jednoczesności

1. Wykres Minkowskiego w przypadku nierelatywistycznym – transformacja Galileusza

Niech będzie dany układ odniesienia U . Statek kosmiczny porusza się w tym układzie z prędkością V wzdłuż osi x . Niech ze statkiem związany będzie układ odniesienia U' . Narysuj odpowiedni wykres Minkowskiego w przypadku nierelatywistycznym i na podstawie analizy tego wykresu przedyskutuj transformację Galileusza.

2. Wykres Minkowskiego w przypadku relatywistycznym – transformacja Lorentza

Dane są układy odniesienia jak w poprzednim zadaniu a w każdym układzie znajduje się obserwator.

- Narysuj odpowiedni wykres Minkowskiego w przypadku relatywistycznym, który uwzględniałby stałość prędkości światła względem dowolnego inercyjnego układu odniesienia.
- Przedyskutuj transformację Lorentza wychodząc z transformacji Galileusza: zakładając symetrię nowej transformacji względem współrzędnych (ct, x) oraz (ct', x') i wprowadzając i wyznaczając czynnik skalujący jednostki na osiach (jest to oczywiście znany czynnik γ).

3. Transformacja Lorentza w zapisie macierzowym i pewne jej własności

- Zapisz transformację Lorentza przy pomocy macierzy. Podaj podstawowe własności tej macierzy.
- Pokaż, że transformację Lorentza można również zapisać w postaci:

$$dt' = -dx \sinh \theta + dt \cosh \theta \quad dx' = dx \cosh \theta - dt \sinh \theta \quad (1)$$

gdzie $\tanh \theta = V/c$.

- Porównaj transformację obrotu i transformację Lorentza i przedyskutuj transformacje jednostek na osiach w obu wypadkach.

4. Składanie prędkości – składowe podłużne

Statek kosmiczny wroga porusza się radialnie ku Ziemi z prędkością $V = 0.4c$. Wrogowie wystrzelują do przodu (czyli ku Ziemi) rakietę z prędkością $u = 0.8c$ względem układu odniesienia związanego z tym statkiem. Jaka jest prędkość tej rakiety w układzie odniesienia Ziemi (innymi słowy: z jaką prędkością rakietę ta uderzy w Ziemię)?

5. Składanie prędkości – składowe poprzeczne

Niech dany będzie peron i związany z nim układ odniesienia U oraz pociąg jadący z prędkością $V = 100$ m/s i związany z nim układ odniesienia U' . Na peronie ustawiono pionowo palmę, po której wspina się małpa ze stałą prędkością $v_y = u = 1$ m/s. Jaką składową pionową prędkości małpy zaobserwuje osoba siedząca w wagonie? Jaka będzie całkowita prędkość małpy, widziana przez tego obserwatora?

6. Jednoczesność, kolejność zdarzeń, interwał czasoprzestrzenny

W układzie odniesienia U dane są dwa zdarzenia P_1 i P_2 różniące się zarówno współrzędnymi czasowymi jak i przestrzennymi (dla ustalenia uwagi niech P_1 będzie wcześniejsze, a P_2 późniejsze). Zdarzenia te oddzielone są interwałem czasopodobnym. Daj odpowiedź przy pomocy rachunku oraz zilustruj na wykresie Minkowskiego:

- Czy istnieje układ odniesienia U' w którym te zdarzenia są jednoczesne?
- idem - zachodzą w tym samym miejscu przestrzeni?

7. Obserwator na Ziemi wysłał laserowy impuls w kierunku zwierciadła umieszczonego na powierzchni Księżyca - niech będzie to zdarzenie P_1 . Zwierciadło ustawione jest tak, że impuls po odbiciu wraca do detektora, którym dysponuje obserwator.

- Przypadek I. Okazało się, że obserwator zauważył jakiś impuls w detektorze, niech będzie to zdarzenie P_2 , 2 sekundy po wysłaniu tego pierwszego impulsu w kierunku Księżyca. Czy zdarzenia P_1 i P_2 mogą być powiązane przyczynowo?
- Przypadek II. W sekundę po zdarzeniu P_1 na powierzchni Księżyca zaobserwowano błysk światła - niech będzie to zdarzenie P_3 . Czy może istnieć związek przyczynowy między zdarzeniami P_1 i P_3 ? Czy istnieje taki układ inercjalny U' , w którym zdarzenia P_1 i P_3 są jednoczesne?

Odległość Księżyca od Ziemi wynosi $D = 384000$ km. Odpowiedzi zilustruj na wykresie Minkowskiego.

8. Jakiś dowcipniś ustawił na poboczu prostego odcinka autostrady ciąg kilkunastu lamp oznaczonych literami A, B, C itd. Odległość między kolejnymi lampami

jest stała i wynosi L . Każda lampa wyposażona jest w zegar i urządzenie wyzwalające błysk w zadanej chwili czasu. Zegary zostały zsynchronizowane tak, że wskazują ten sam czas. W pewnej chwili wszystkie lampy jednocześnie emitują błysk. Nieodpowiedzialny kierowca porusza się samochodem z nadmierną prędkością $0 \ll V < c$ wzdłuż wspomnianego ciągu lamp. Opisz to, co widzi. Narysuj odpowiedni wykres Minkowskiego.